

Молдабек Қ., Ажидинов А.С., Длимбетова Б.С.

Халықаралық гуманитарлық-техникалық университеті Шымкент қ.

МАТЕМАТИКАДАН СЫНЫПТАН ТЫС ЖҰМЫСТАР ЖҮРГІЗУДІҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖОЛДАРЫ.

Ұрпақ тәрбиесі барлық уақытта әр қоғамның көкейтесті мәселесі болып келген. Ал қоғам деңгейі қандай болса, сыныптардағы білім беру сапасы да соған лайық болмақ. Қоғамның алдына қойған мақсаттарына сәйкес білім беру жүйесінің өзгеретіні педагогикалық ғылымдар тарихынан белгілі. Себебі қоғам – тапсырыс беруші, ал сынып - осы тапсырысты жүзеге асырушы педагогикалық жүйе. Бұл мәселелер, ең алдымен оқушыға деген көзқарастың өзгеруіне алып келетіні түсінікті. Себебі оқыту үрдісі тек шәкірт үшін ұйымдас-тырылып, қызмет етеді. Егер бала осы үрдіс барысында мақсатты іс-әрекет жасамаса, онда оқыту үрдісінің нәтижелі болуы екі талай. Оқу үрдісінің нәтижелілігі оқушы бойында қандай өзгерістер болғандығы тұрғысынан, яғни оның қандай білім мен дағдыларды игергені, оның психологиялық дамуы, әдеті мен тәртібінде қандай ілгері жылжу белгілерінің болғаны, ғылыми-диалектикалық көзқарасының қандай дәрежеде қалыптасқандығы т.б. тұрғысынан бағаланатыны да анық.

Оқушыны оқыту субъектісі ретінде қарастыра отырып қана математиканы оқытудың мақсаты мен міндетін нәтижелі іске асыруға болады. Сол себептен де С.Л.Рубинштейн: “Оқыту мен тәрбиелеудің барлық күрделі міндеттерінің жүзеге асырылуы, оқушының қаншалықты мөлшерде өзінің оқу-тәрбиелік қызметінің субъектісі болуына байланысты”, - деп көрсеткен болатын [1].

Оқыту үрдісі екі жақты: мұғалімнің қызметі және оқушының қызметі. Бір жағдайларда оқушы мұғалімнің қызмет объектісі, ал оқу барысында субъект ретінде болады. Сонымен қатар оқу-тәрбие процесіндегі оқушының атқаратын қызметі оның жан-жақты дамуының негізі болып табылады.

Мұғалім қызметінің басты мазмұны – оқушының өз қызметін саналы және мақсатты түрде жүргізуіне көмек көрсету. Оқушы мен мұғалім қызметтерінің

бір арнаға тоғысуы, алға қойған мақсатқа жоғарғы көрсеткішпен жетуге, оқу процесін жетілдіруге ықпал етеді. Сондықтан да педагогикалық процесс барысында мұғалім-тәрбиеші басты рольге ие бола отырып, барлық уақытта оқушының қызмет субъектісі болуына ықпал жасауы тиіс.

Шығыс ойшылдары Әбунасыр әл-Фараби (870-950жж), Әбуғали Ибн-Сина (980-1037 жж.) және т.б. балаларды тәрбиелеу барысында, олардың білімін қалыптастырудың әдіс-жолдарын қарастырған. Мысалы, Әл-Фараби өзінің “Философияны үйрену үшін қажетті шарттар” атты трактатында баланың ішкі сезімдеріне әсер ете отырып, оқыту үрдісінде оларда қызығушылық пен ынта тудыру жөнінде мынадай пікір айтты: “Рухани негізі түзу болса, оның тілегі, қалауы дұрыс болады. Оқу-үйрену нәтижесіне шәкірттің ниеті әсер етеді. Көңіл қалауы болмақ”- деді [2].

Ал, Ф.Бөрібекова: “... егер ұжымда бала тәрбиеленсе, онда ол жалықпайды, сабаққа ынтасы мен қызығушылығы пайда болып, басқалардан қалып қоймауға талпынады”-дейді[3].

Қ.А.Сарбасованың пікірінше: “Бала неғұрлым сәби болған сайын, ол өмірден көп ештеңе көріп-білмегендіктен, оның құбылыстарға қызығушылығы өте ауқымды және мүлде дайындықсыз болады. Соған сәйкес, оның өмір құбылыстарынан алатын әсері де өте шұғыл, жарқын әрі жан-жақты болып кете барады. Нәтижесінде, бұл оның келешектегі бүкіл білім жүйесін қалыптастыруға түбегейлі негіз болып шығады” деген байлам жасаған [4].

Мақсатты әрекеттерді орындау нәрестелік жаста-ақ байқалады. Мысалы, бала өзінің назарын аударып қызықтырған ойыншыққа қарап оны қолына алу үшін еңбектеп келе жатқанда ойыншықты ұстап көру, аузына салу оның мақсаты болып табылады, ал оның әрекеті осыған бағытталады.

Абай бала мінезінің қалыптасуы жөргектен басталатынын айта келіп, бұл жөнінде “Жетінші сөзінде” былай дейді: “Жас бала анадан туғанда екі түрлі мінезбен туады: біреуі – ішсем, жесем, ұйықтасам деп тұрады... Біреуі – білсем екен демекілік... Мұның бәрі – жан құмары, білсем екен, көрсем екен, үйренсем екен деген” - тұжырымнан жақсы байқалады. Абай бала

психологиясының басты ерекшелігі – білуге құштарлық деп есептейді.

“Білім-ғылым үйренбекке, талап қылушыларға әуелі білмек керек...” – деп ұлы Абай талаптың бірінші шартының мазмұнына тоқталады: “Ғылымға алдымен берік ынта-ынттықтық, білмегенді біле беруге құмарлық, махаббат керек. Білмегенді білген сайын сол құмарлық арта береді, жүрегің қанағаттанып, көңіл орнығып, сенім арта бермек. Адамның көңілі шын мейірленсе, білім-ғылымның өзі де адамға шын мейірленіп, тезірек қолға түседі.

Сыныпқа дейінгі бала іс-әрекетінің негізгі түрі ойын болып табылады. Осы іс-әрекетте 3-6 жасар бала өз әрекеттерімен, сөзімен, сезімдерімен өзін айналадағы адамдардың өмірін, олардың еңбегін, қамқорлықтарын, өзара қарым-қатынастарын бейнелейді. Өздеріне әлі онша белгілі емес, бірақ үлкен адамдардың қызық өмірін белсенді түрде жаңғырта отырып, ол адамдардың әр түрлі қызметтері туралы және олардың еңбек процесіндегі өзара қарым-қатынастары туралы өз білімдерін тереңдете түседі.

Баланың жеті жастан кейінгі жетекші іс-әрекеті оқу болып есептеледі. Сынып оқушысы оқу үрдісінде табиғат әлемімен және адамдардың өмірімен, оның бүгінгі құнымен және өткенімен танысуын жалғастыра береді.

Оқу іс-әрекеті мен тәртіппен белгіленген іс-әрекетте сынып оқушысы жануарлар мен өсімдіктер әлемі өмірінің заңдарын, тіл және мөлшер, кеңістік және уақыт заңдарын танып біледі, басқа адамдарды, олардың еңбегін, еңбек пен танымның субъектісі ретінде өзін де танып біледі.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. М.: Педагогика, 1983.-85с.
2. Пономаров П. А. Психология творчества. -М.:Наука,1996.-280 с.
3. Бөрібекова Ф. Бастауыш мектепте математикадан сыныптан тыс жұмыстардың теориясы мен практикасы.-Талдықорған, 2013.-82 б
4. Сарбасова Қ.А. Бастауыш сыныптарда математикадан сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастыру.-Қарағанды: ҚарМУ баспасы, 2002.-82 б.